

Ірина ОКОРОКОВА
(Запоріжжя, Україна)

УДК 244:298.2 (045)

Твори провідників українського неоязичницького руху як інформаційне джерело

Неоязичництво – новітня релігійна течія, що у II пол. XX ст. поширюється у багатьох країнах світу, особливо в Європі та Америці. В Україні перші спроби відродження дохристиянських вірувань відбуваються ще у 1934 р. Ці ідеї були перенесені їхнім основоположником Володимиром Шаяном до країн західної діаспори, де й тривало подальше їхнє формування у самостійну релігійну течію сповідників “рідної віри”, під якою розуміються дохристиянські народні вірування та засноване на них власне віровчення. У 60–80-х роках XX ст. саме тут здійснюється ідеологічне й організаційне оформлення рідновірства.

На рубежі 80–90-х років XX ст. ці ідеї через друковані видання, ЗМІ, окремих прихильників із середовища діаспори поширюються в Україну. З 1991 р. громади неоязичників вже офіційно реєструються в нашій державі. У 90-х роках відбувається стрімке поширення рідновірського руху, зумовлене піднесенням національної самосвідомості українців і прагненням частини інтелігенції мати власну етнічну віру. На сьогоднішній день кількість прихильників цієї релігійної течії стабілізувалося, можемо відзначити й кризові явища в середині цього руху. Проте рідновірство залишається невід’ємною й оригінальною складовою українського релігійного та культурного простору, чим привертає до себе увагу науковців різних напрямків та суспільства в цілому.

Вагомий внесок у вивчення українського неоязичництва зробили А. Колодний [1], О. Тупик [2], Т. Беднарчик [3, 4, 5], О. Гуцуляк [6], Т. Хміль [7], та ін. Ними переважно охарактеризована найпоширеніша рідновірська течія – Рідна Українська Національна Віра (РУНВіра). Підтримувана однодумцями з діаспори, ця конфесія розгорнула сер-

йозну видавничу діяльність, що дає науковцям велику кількість інформативного матеріалу.

Таким чином, констатуємо, що наявність та багатство документальної джерельної бази серйозно впливає на стан дослідження українського неоязичницького руху. Тому доволі важливим і актуальним питанням є вивчення наявних джерел з історії українського рідновірства, їхньої специфіки та інформативних можливостей.

Зазначимо, що джерельна база з історії рідновірства досить різномановна. В ній можна виділити кілька груп. Це письмові опубліковані та неопубліковані джерела. Група неопублікованих джерел представлена матеріалами Центрального державного архіву вищих органів влади і управління України фонду 4648 – Державного Комітету України у справах релігій при Кабінеті Міністрів України, а також фондів обласних рад та виконкомів, які реєстрували статuti окремих неоязичницьких громад.

Серед опублікованих виділяємо конфесійні та позаконфесійні джерела. Однією з важливих груп опублікованих джерел позаконфесійного походження є дані Державного комітету у справах релігій України, вміщені у спеціальних довідниках, на сторінках журналу “Людина і Світ” та на сайті Релігійно-інформаційної служби України. Серед конфесійних виділяємо джерела неоязичницького та християнського походження. Опубліковані письмові джерела неоязичницького походження представлені творами провідних діячів даного релігійного руху, рідновірськими періодичними виданнями та матеріалами в мережі Інтернет. До джерел християнського походження належать протоколи засідань, зборів, присвячених питанню поширення новітніх релігій і неоязичництва загалом, а також промови, інтерв’ю діячів християнської церкви, літературно-публіцистичні твори пропагандистського характеру, статті у конфесійних періодичних виданнях та в мережі Інтернет.

Одним з важливих та специфічних видів джерел є видання неоязичницьких провідників. Це, зокрема, твори основоположників українського рідновірського руху: Володимира Шаяна, що були видані у вигляді збірника під назвою “Віра Предків Наших” [8], та Лева Силенка – “Мага Віра” [9], “РУНВіра. Священна Книга Обрядів: Требник” [10], “Святе Вчення. Силенкова Віра в Дажбога” [11], “Мудрість Української Правди: Наука РУНВіри; Силенкиянин; Віра в Дажбога” [12].

Автор ідеї відродження дохристиянської віри та засновник першої неоязичницької організації в Україні – “Ордену Лицарів Бога Сонця” – Володимир Шаян народився 2 серпня 1908 р. у Львові. У Львівському університеті займався вивченням філософії та філології, досліджував східні релігії, проводячи паралелі між ними та давньоукраїнськими віруваннями. З 1934 р. почав відродження останніх. В 1943 р. ним було створено першу громаду українських рідновірів – “Орден лицарів Бога Сонця”.

До початку Другої світової війни В. Шаян працював на посаді асистента кафедри орієнталістики Львівського університету. У 1944 р. був змушений емігрувати. Перебував в таборах переміщених осіб у Німеччині. В Авсбурзі ним був створений другий загін лицарів “Ордену Бога Сонця”. Серед них був і Леонід (Лев) Силенко. Пізніше, через складні стосунки з Шаяном, Силенко заперечував свою участь в “Ордені”.

У 1948 р. В.Шаян виїхав до Англії, де здобув ступінь професора. Працював директором Лондонської бібліотеки ім. Т.Г. Шевченка при Союзі Українців Британії (СУБ), займав різні посади в Управі СУБ, був членом Європейської УВАН (Української Вільної Академії Наук), а з 1969 р. – її Президентом. В.Шаян був Головою Орієнталістів та Співки Вільних Журналістів, заступником голови Британської Ліги Свободи і ПЕН (Поетів, Есеїстів, Новелістів). Разом з “лицарем” Богданом Війтенком провів антимосковські мітинги протесту: “Я обвинувачую Сталіна”, “Я не можу вернутися” [13].

Поряд з цим професор, спираючись на “Велесову Книгу”, розробляє теорію “українського генотеїзму”. У 1972 р. в Торонто було створено Інститут ім. В.Шаяна, що займався вивченням й популяризацією його праць.

В. Шаян помер у 1974 р. В 1987 р. його основні твори були видані однодумцями в збірнику “Віра Предків наших”. Тут представлені статті “Біблія як ідеологія”, “Найвище Світло”, “Найвища Святість”, “Про Перуна Знання Таємне”, “Богиня Світання”, “Священний Героїзм”, “Прапор України”, “Тризуб”. В них автор аналізує “Велесову Книгу”, творчість Г. Сковороди, Т. Шевченка, І. Франка, Л. Українки, дохристиянські українські вірування. У творі “Проблема української віри” зазначає негативні наслідки християнізації для традиційної культури Русі – України, важливість власної прадавньої духовності народну й підсумовує: “Відродження нації не може бути завершене без відродження її власної віри як виразу її відчуження Бога” [8].

В цих творах В. Шаян, аналізуючи “Велесову Книгу”, сформував концепцію “українського генотеїзму” – вчення про єдиного, але багатопроярного Бога, стверджуючи, що саме такого світогляду дотримувалися давньоруські язичники. Ця теорія була підхоплена багатьма рідновірськими організаціями в Україні, тому збірник “Віра предків наших” є важливим джерелом до вивчення процесу формування неоязичницького віровчення.

Другий засновник українського неоязичницького руху, Лев Силенко, народився 27 вересня 1921 р. Враховуючи нинішню сакралізацію його особи сповідниками РУНВіри, біографічні дані Силенка теж значною мірою міфологізуються. Безперечно, до цього доклав руку й сам “пророк”. Відомо, що у 1938 р. він вступив до Кременчуцького бібліотечного технікуму, де очолив культурний відділ студентського комітету, писав вірші до місцевої преси. У 1940 р. працював робітником у Москві, потім призваний до армії. Під час війни потрапив у полон, але звідки втік. Емігрував на Захід. Перебував у таборах, де познайомився з В.Шаяном. Проте приналежність до “Ордену Лицарів Бога Сонця” ним заперечується. У 1953 р. Силенко переїхав до Канади.

З 1964 р. ним видається часопис “Рідна Віра”, а в 1966 р. у Чикаго була створена перша громада заснованої Силенком Рідної Української Національної Віри (РУНВіри).

Його центральним твором є “Мага Віра”, що стала основною священною книгою для сповідників РУНВіри. Видана в діаспорі у 1979 р., вона вміщує в собі основні вірознавчі положення цієї релігійної організації. В ній Силенком на базі уявлень про дохристиянські вірування Русі розроблена штучна монотеїстична релігія, заснована на поклонінні “єдиносущному Господу Дажбогу” й переконанні автора, що саме до такого богорозуміння прийшли б українці, якби язичницька традиція не була штучно перерваною. Себе ж Л. Силенко оголосив пророком, з чого почалася наростаюча сакралізація його особи. Етнічними предками українців засновник РУНВіри проголосив трипільців (оріян), кімерійців, скіфів, сарматів та антів [9].

В 1991 р. у Нью-Йорку Силенком видана книга “РУНВіра. Священна Книга Обрядів: Требник”, де викладені основи обрядової системи його релігійного об’єднання. [10]

В середині 1990-х років вже в Україні виходять наступні твори Силенка. У книзі “Святе Вчення. Силенкова Віра в Дажбога” вміщені головні вірознавчі засади РУНВіри. Подано “Сім законів правильного

життя”, заповіді, молитви, медитації, відповіді автора на питання світоглядного характеру, які начебто були поставлені йому прихильниками у листуванні. Крім того, подано коротку історію РУНВіри, перелік міст діаспори, в яких існують її громади, статей у періодичних виданнях, присвячених цій організації [11].

Твір “Мудрість української правди” теж побудований у вигляді діалогу. Він містить розділи із такими промовистими назвами як “Бог один, а релігій багато. Чому?”, “Не поклоняйся чужоземним поняттям Бога” (“Мага Віра”). “Люби Господа Бога Свого” “Євангелія”, Маттей, 22, 36–38”, “Чому Заратустра, Будда, Конфуцій, Іошия, Магомет відійшли від багатобожжя”, “Минуло 1000 літ і прийшов він – довгожданий пророк Силенко” [12]. В книзі також вміщені молитви, медитації і загалом вона є подібною до попередньої. Вони зводяться до обґрунтування на прикладах світових релігій, що були перетворені шляхом реформування з багатобожжя, теорії автора про те, що українські язичницькі вірування мали б еволюціонувати в монотеїзм. Цим Силенко легітимізує власну реформу та себе в якості пророка. Також ним усіяко підкреслюється необхідність мати власну етнічну віру: “Якщо в третьому тисячолітті Європа не матиме європейської релігії, загубить себе. Її майбутнє буде захмарене. Нова духовність потрібна Європі, планеті Земля. Повстануть національні релігії з шляхетним розумінням єдиносущного Господа. Перші вогнища європейської цивілізації були започатковані у селищах Трипілля (над Дніпром), і є таїною Дажбожою те, що всеєвропейське духовне самовизначення почнеться там же (над Дніпром). Духовна весна народів Європи наближається” [12, с. 4].

Того ж 1996 р. було видано художній твір Силенка – “Гість із Храму Предків” – поему на рідновірську тематику, в якій передано релігійні та історичні погляди й уявлення автора [14].

Отже, зазначені твори засновників рідновірського руху дозволяють простежити початки формування світоглядних засад українського неоязичництва та виокремлення в ньому двох основних напрямків: монотеїстичного (штучно створеного Л. Силенком) та політеїстичного (побудованого на намаганні В. Шаяна відродити дохристиянські вірування).

Цікавою для дослідника є також праця особистого секретаря Л. Силенка, Світослави (Тетяни) Лисенко “Учитель Силенко. Його родовід, життя і Віра в Дажбога” [15]. Крім біографічних даних “учи-

теля”, вона вміщує історію постання РУНВіри у діаспорі й частково в Україні та огляд перших повідомлень про цю конфесію в періодиці. Та через сакралізацію особи Силенка його біографічні дані значною мірою міфологізуються. Безперечно, до цього доклав руку й сам “про-рок”. Так, у вказаному творі С. Лисенко розповідається, ніби дід його був язичником, і вже при народженні Лев був освячений за стародавнім обрядом. Його родовід виводять від запорожця Богдана Сили. І взагалі, непересічні якості йому приписуються мало не від народження. Тому це швидше джерело до вивчення формування культу про-рока в РУНВірі, ніж біографії її засновника.

Сучасні прихильники РУНВіри, з огляду на великий обсяг “Мага Віри” і труднощі широкого її поширення, у 2008 році видали скорочений її варіант – твір “Переоцінка духовної вартості: новий шлях життя” [16]. В ньому подані основи віровчення РУНВіри, її заповіді, “сім законів правильного життя”, власний погляд на окремі сюжети української історії (період Київської Русі, хрещення, доба козацтва та ін.), критика християнства та витяги з постанов Соборів ОСІДУ (координаційного органу) РУНВіри. Отже, цей твір є джерелом до вивчення світогляду та частково історії РУНВіри.

Твори засновників українського неоязичництва – В. Шаяна та Л. Силенка – сформували теоретичну базу для подальшого розвитку основних рідновірських напрямків.

Віровчення, обрядовість, громадську позицію, окремі етапи історичного розвитку, біографічні дані про лідерів подані у роботах провідників найвпливовіших напрямків сучасного неоязичництва в Україні.

Опис віровчення, культово-обрядової системи, тексти молитов, якими користується Об’єднання Українських Рідновірів, аналіз сакрального для неоязичників тексту “Велесової Книги” подає голова об’єднання Галина Лозко у своїх працях: “Велесова книга: Волховник” [17], “Волховник: Карби Язичницького Віровчення; Правослов: Молитви до Рідних Богів” [18], “Коло Свароже: відроджені традиції” [19]. Г. Лозко, будучи автором багатьох робіт з етнології, у згаданих працях доводить велику значимість давніх традицій та обрядів, розглядаючи міфологію народу як закодований шлях для пізнання ним таємниці буття. Вона стверджує, що “при значному науковому накопиченні таких джерел з’явиться можливість реконструювати втрачені ланки єдиного ланцюга української релігійної культури” [20, с. 45]. Велику

увагу Г. Лозко присвятила відродженню дохристиянського календаря Русі – “Кола Сварожого”.

Відомості щодо Родового Вогнища Рідної Православної Віри вміщені у роботах провідних діячів цього напрямку неоязичництва: голови Духовного центру Володимира Куровського “З Богами у Триглаві: Карби віровчення Рідної Православної Віри” [21], “Видаючої Матері Роду” Лади Куровської “Народження Богині: Священні знання слав’янського роду” [22], волхвів Межимира “Малий Требник Рідної Православної Віри” [23] та Богумира “Відичне Православ’я: наш шлях до Бога. Віровідання” [24], активного діяча вказаного руху А. Кондратьєва “Відо-вістичне православ’я Русі-України” [25].

Крім того, вони також містять короткий виклад історії організації та пояснення, яким чином відтворюють її обряди: “Віра-Віда не є для нас предметом відродження через етнографічні дослідження, бо вона ніколи не втрачалась у родах духовних провідників, отже, вона не потребує оновлення через вивчення праць етнологів, фольклористів чи етнографів”. [23, с. 230] Обрядовість вони пропонують відновлювати шляхом медитацій, бо “обряди є незмінними, тому їх неможливо витворити, можна лише пригадати і відтворити” [24, с. 13]

Цікавим для дослідження є вихід спільної книжки українських та російських неоязичників – “Путь Волхва” [26], що є відображенням співпраці рідновірів різних держав. У ній характеризуються основні священні символи слов’ян, замовляння, шаманські практики, світоглядні основи неоязичників. Цікавим для дослідника є й опис особистих шляхів авторів до цього віровчення, а також повідомлення про збори Кола Язичницької Традиції та їхні результати.

Цікаво також простежити хронологію видання творів українських неоязичників, яка відображає динаміку поширення рідновірського руху. Так, основні книжки рідновірів діаспори – “Мага Віра” та “Віра Предків наших” – були видані, відповідно, у 70-80-х роках ХХ ст. час постання основного масиву діаспорних громад рідновірів. Це також роки розквіту діаспорної неоязичницької періодики.

В Україні також зберігається ця тенденція. Сплеск видавництва РУНВіри припадає на середину 1990-х років – пік динаміки зростання кількості її громад, а також періодичних видань. Ці видання виходять не в останню чергу за підтримки одновірців діаспори. Наступний етап видавництва – початок ХХІ ст. – розквіт політеїстичних напрямків українського неоязичництва – видання робіт Г. Лозко, В. Ку-

ровського та інших провідників рідновірства. Збільшення кількості прихильників подібних організацій та видання їхніх творів є, безперечно, взаємозумовленим.

Таким чином, твори українських неоязичників є важливим й оригінальним джерелом до вивчення даного релігійного руху. Вже динаміка видавництва творів неоязичницьких лідерів відображає ступінь поширеності неоязичництва загалом та окремих його організацій зокрема, а також (для 90-х років ХХ ст.) – їхній зв'язок з діаспорою. Наявність згаданих творів забезпечує приріст прихильників неоязичництва та серйозно впливає на рівень висвітлення окремих організацій у наукових дослідженнях.

Твори рідновірів відображають їхні релігійну концепцію та громадську позицію, особливості обрядової системи та самого процесу її формування. Нерідко на сторінках цих видань подається інформація про історію організації, її висвітлення у засобах масової інформації, відображається зв'язок з однодумцями з інших держав. Це дає можливість порівняти вірознавчі системи окремих рідновірських течій та з'ясувати, наскільки вони є спробою відродження первинної традиції, а наскільки – результатом творчості їхніх провідників.

Все вище перелічене робить окреслений комплекс джерел надзвичайно цінним для дослідника за своїм інформативним потенціалом та зумовлює необхідність подальшого вивчення неоязичницьких творів науковцями.

Джерела та література:

1. Колодний А.М. РУНВіра (Рідна Українська Національна Віра) / А.М. Колодний. – К: Світ Знань, 2002. – 64 с.
2. Тупик О.О. Язичницькі традиції в духовній культурі українців (90-ті рр. ХХ ст.): Дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 “Історія України” / О.О. Тупик. – К, 2002. – 253 с.
3. Беднарчик Т.Р. Український рідновірський рух у діаспорі ХХ ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук: спец. 09.00.11 “Релігієзнавство” / Т.Р. Беднарчик. – К, 2007. – 18 с.
4. Беднарчик Т. “Малі” рідновіри в діаспорі: ідеї і долі / Т. Беднарчик // Людина і світ. – 2004. – №10. – С. 31–37
5. Беднарчик Т. Громада імені Лесі Українки Української Національної Віри / Т. Беднарчик // Історія релігій в Україні: Науковий щорічник. – Львів: Логос, 2006. – Кн.І. – С. 174–179

6. Гуцуляк О.Б. Неоязичництво як світоглядне явище (історико-філософський аналіз): дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук: спец. 09.00.05 “Історія філософії” / О.Б. Гуцуляк. – Івано-Франківськ, 2004. – 92 с.
7. Хміль Т.В. Проблема духовності в етико-релігійному вченні Л.Силенка: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук: спец. 09.00.11 “Релігієзнавство” / Т.В. Хміль. – К, 2001. – 15 с.
8. Шаян В. Віра Предків наших [Електронний ресурс] / В. Шаян: <http://www.svaroh.al.ru/shajan87.htm>
9. Мага Віра: Рідна Українська Національна Віра (РУНВіра). Велике світло волі / Л. Силенко. – Нью-Йорк: ОСІДУ РУНВіри, 1979 р. – 1428 с.
10. РУНВіра. Священна Книга Обрядів: Требник / Л. Силенко. – Нью-Йорк, 1991. – 112 с.
11. Святе Вчення. Силенкова Віра в Дажбога / Л. Силенко. – К: Обереги, 1995. – 399 с.
12. Мудрість Української Правди: Наука РУНВіри; Силенкиянин; Віра в Дажбога / Л. Силенко. – К: Обереги, 1996. – 480 с.
13. Лозко Г. Володимир Шаян – основоположник Відродження Рідної Віри [Електронний ресурс] / Г. Лозко : <http://www.svaroh.al.ru/shajan9.html>
14. Силенко Л. Гість з Храму Предків / Л. Силенко. – К.: Обереги, 1996. – 144 с.
15. Учитель Силенко. Його родовід, життя і віра в Дажбога / С. Лисенко. – К: Обереги, 1996. – 544 с.
16. Силенко Л. Переоцінка духовної вартості: новий шлях життя / Л. Силенко. – Львів: Самобуття Україна, 2008. – 86 с.
17. Велесова книга: Волховник / Лозко Г. – К: Такі справи, 2002. – 368 с.
18. Волховник: Карби Язичницького Віровчення; Правослов: Молитви до Рідних Богів / Лозко Г. – К: Сварог, 2001. – 144 с.
19. Лозко Г.С. Коло Свароже: відроджені традиції / Г.С. Лозко. – К: Український письменник, 2005. – 224 с.
20. Лозко Г. Право славимо! / Г.Лозко // Людина і світ. – 1995. – № 9. – С. 43–45
21. З Богами у Триглаві: Карби віровчення Рідної Православної Віри / Куровський В.В. – К: Конфесійне видання Родового Вогнища Рідної Православної Віри, 2004. – 279 с.
22. Куровська Л. Народження Богині: Священні знання слав’янського роду / Л. Куровська. – Кам’янець-Подільський: ПП Бунницький О.А., 2006. – 144 с.

23. Межимир (волхв). Малий Требник Рідної Православної Віри / Межимир (волхв). – К: Духовне видання РВ РПВ, 2005. – 157 с.

24. Відичне Православ'я: наш шлях до Бога. Віровідання / волхв Богумир (Миколаїв Р.Д.). – К: Духовне видання РВ РПВ, 2006. – 243 с.

25. Відо-вістичне православ'я Русі-України: Збірка / Кондратьєв А.І. – К: Русь, 2003. – 460 с.

26. Велемир, Велеслав, Власов. Пути Волхва / Велемир, Велеслав, Власов. – Донецьк: Каштан, 2007. – 1228 с.

Окорокова Ирина (*Запоріжжя, Україна*) **Твори провідників українського неоязичницького руху як інформаційне джерело**

Стаття присвячена аналізу творів провідних діячів українського рідновірства як важливого й специфічного інформаційного джерела. Автор характеризує історію та динаміку постання цих видань в Україні та діаспорі, їхній вплив на подальший розвиток неоязичницького руху та інформативні можливості для дослідження даного релігійного явища.

Ключові слова: неоязичництво, рідновірство

Окорокова Ирина (*Запорожья, Украина*) **Произведения ведущих деятелей украинского неоязыческого движения как источник информации**

Статья посвящена анализу произведений ведущих деятелей украинского родноверия как важного и специфического источника информации. Автор характеризует историю и динамику становления этих изданий в Украине и диаспоре, их влияние на дальнейшее развитие неоязыческого движения и информативные возможности для исследования данного религиозного явления

Ключевые слова: неоязычество, родноверие

Okorokova Iryna (*Zaporizhzhja, Ukraine*) **The works of leaders Ukrainian new-pagan movement as source of information**

The article is dedicated to analysis of leading figures Ukrainian new-pagan works as a significant and peculiar information source. The author describes history and dynamics of establishment of these publications in Ukraine and diaspora, their influence on the further new-pagan movement development and informative ways for researching this religious occurrence

Key words: new-pagan, native faithful.